

Межуєва І. Ю.

Державний вищий навчальний заклад
«Приазовський державний технічний університет»

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ІНОЗЕМНОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

У статті проаналізовано поняття комунікативна компетенція як показник рівня володіння іноземною мовою у студентів-перекладачів. Розглянуто сучасні підходи і трактування поняття комунікативна компетенція. Уточнено визначення компетенції і компетентності. Розглянуто знання і вміння, що становлять комунікативну компетенцію майбутнього перекладача. Розкриваються особливості формування комунікативної компетенції. Зроблено висновок про те, що показником якості результату іншомовної освіти є рівень володіння комунікативною компетенцією. Автор звертає увагу на необхідність оволодіння студентами-перекладачами законами, механізмами і нормами комунікативної поведінки. Процес глобалізації та інтеграції помітно підвищили значення вивчення іноземних мов в університеті, відповідно вирости вимоги до рівня та якості іноземної освіти. У контексті стійкої диверсифікації систем вищої освіти педагогічне суспільство все більше стурбовано якістю програм навчання іноземних мов, які пропонуються студентам-перекладачам. Необхідно ширше використовувати нові підходи, зокрема комунікативно-компетентнісний. У статті аналізується комунікативна компетенція як індикатор оцінки якості іноземної освіти студентів-перекладачів. Принцип комунікативності є в даний час основним методичним принципом у навчанні іноземної мови та іншомовної культури. Успішність роботи фахівця-перекладача залежить від його професійної компетентності, що в першу чергу має на увазі його комунікативну компетентність, якої в даний час приділяється недостатньо уваги в процесі професійної підготовки студентів. Комунікативна компетентність в переговорному процесі сприяє зміцненню політичної, соціальної і культурної взаємодії між суб'єктами світової спільноти, підвищенню статусу України в очах іноземних громадян. При цьому фахівець в області перекладу повинен володіти не тільки комунікативними знаннями, вміннями і навичками, а й певними особистісними якостями, що сприяють ефективній адаптації в середовищі з іншою культурою і дозволяють йому на високому рівні здійснювати роль посередника у встановленні більш тісних міжнародних контактів і міжкультурних взаємозв'язків. До числа комунікативних якостей особистості перекладача можна віднести: товариськість, емоційну експресію, розвинену мову (правильна вимова, логічність, гармонійність викладу думок і т. ін.), Здатність «прочитати» і передати душевний стан учасників діалогу з виразу обличчя, міміки, жестів, пози, професійний етикет, високий рівень загальної культури. Формування комунікативної компетенції перекладачів має проводитися цілеспрямовано як на практичних заняттях з іноземної мови та практики перекладу, так і на теоретичних заняттях з теорії перекладу, теорії та практики міжкультурної комунікації, інших дисциплінах, що входять до навчального плану підготовки перекладачів.

Ключові слова: комунікативна компетенція, якість освіти, іншомовна освіта, критерій, перекладач.

Постановка проблеми. У контексті стійкої диверсифікації системи вищої освіти педагогічне суспільство все більше стурбоване якістю програм навчання іноземних мов, що пропонуються студентам-перекладачам.

Процеси глобалізації та інтеграції значно підвищили важливість вивчення іноземних мов в вищому навчальному закладі; відповідно, підви-

щилися вимоги до рівня та якості навчання іноземної мови, з'явилася необхідність узгодження освітніх стандартів з іноземної мови з загальними європейськими стандартами.

Під якістю освіти згідно міжнародних стандартів розуміють відповідність вищої освіти певним цілям, вимогам, нормам (стандартам). Вища освіта (як процес, результат і система) має задо-

вольняти встановлені і передбачувані потреби (осіб, що навчаються, суспільства, роботодавців).

Однак зусиль з оновлення якості іншомовної освіти, що живаються співтовариством лінгвістів і педагогів поки явно недостатньо. Ця активність в основному обмежується розробкою і використанням тих чи інших методичних засобів (введенням модульно-рейтингової системи оцінки і т. ін.). Разом з тим, педагогічне управління якістю освіти має спиратися і на нові підходи, в числі яких називаються комунікативний і компетентнісний підходи, які переорієнтують оцінку результатів іншомовної освіти з понять «підготовленість», «освіченість», «іншомовна культура» на поняття «комунікативна компетенція», «комунікативна компетентність» осіб, що навчаються.

В контексті комунікативно-компетентнісного підходу іншомовна освіта студентів-перекладачів являє собою освітній процес якісно нового типу. Він спрямований на оволодіння студентами не тільки іншомовною культурою, але і комунікативною компетенцією, оскільки іншомовна освіта носить комунікативний характер [1, с. 15]. Не випадково в матеріалах Ради Європи [2, с. 10] розглядаються два види компетенції, якими повинні володіти молоді європейці в галузі іноземних мов: це загальні компетенції (General competences) і комунікативна мовна компетенція (Communicative language competence), що включає лінгвістичний та соціолінгвістичний компоненти.

Актуальність даної роботи обумовлена тим, що не в повній мірі вивченою є можливість використання компетентнісного підходу при оцінці якості іншомовної освіти студентів-перекладачів; продовжує залишатися недостатньо розробленим методичне забезпечення щодо розвитку комунікативних якостей і іншомовних комунікативних умінь, необхідних в професійній діяльності майбутніх перекладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «комунікативна компетенція» широко вживається в методиці як показник рівня володіння іноземною мовою.

Даний термін був введений в науковий обіг американським лінгвістом Н. Хомським. Спочатку термін позначав здатність, необхідну для виконання певної, переважно мовної діяльності рідною мовою. Компетентна особа, що говорить (слухає), по Н. Хомському, повинна утворювати (розуміти) необмежене число речень по моделям, а також мати судження про висловлення, тобто бачити формальну схожість і відмінність в двох мовах.

Стосовно навчання іноземним мовам це поняття отримало детальну розробку в рамках досліджень, що проводяться Радою Європи для встановлення рівня володіння іноземною мовою (Страсбург, 1996), і визначається як здатність до виконання будь-якої діяльності на основі набутих в ході навчання знань, навичок, умінь, досвіду роботи [3, с. 45].

В даний час не існує єдиного визначення терміна «комунікативна компетенція», автори інтерпретують його по-різному. У літературі часто розмежовують поняття «компетенція» і «компетентність». Під «компетентністю» розуміється здатність до виконання будь-якої діяльності, в тому числі мовної; «компетенція» – це змістовний компонент такої здатності у вигляді знань, навичок і умінь, придбаних в ході навчання.

І. А. Зимова визначає компетенцію як «внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення: знання, уявлення, програми дій, системи цінностей і відносин, які потім виявляються в компетентностях людини» А. В. Хуторський розуміє компетенцію «як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, що задаються по відношенню до певного кола предметів і процесів». Н. І. Гез дає наступне визначення комунікативної компетенції: «комунікативна компетенція є здатність людини розуміти і породжувати професійні висловлювання в різноманітних соціально детермінованих ситуаціях з урахуванням лінгвістичних і соціальних правил, яких дотримуються носії мови». Д. Хаймс визначає комунікативну компетенцію «як правильне вживання в мові мовних одиниць в різних життєвих ситуаціях» [4, с. 273].

Відповідно до документа під назвою «Сучасні мови: вивчення, викладання, оцінка. Загальноєвропейська компетенція володіння іноземною мовою» в складі комунікативної компетенції почали розглядатися наступні види компетенцій: лінгвістична, соціолінгвістичних, дискурсивна, соціокультурна, соціальна, стратегічна.

М. Каналі і М. Свейн виділяють чотири компоненти комунікативної компетенції: граматична компетенція, соціолінгвістична компетенція, дискурсивна компетенція, стратегічна компетенція [5, с. 35]. Ян Ван Ек виділяє такі компоненти як: лінгвістичний, соціокультурний, соціолінгвістичний, стратегічний, дискурсивний, соціальний [6, с. 72].

Таким чином, після проведення аналізу наукової літератури, можна зробити висновок про те, що комунікативна компетенція є складним явищем і вимагає нових підходів до вирішення

проблеми її сутності та варіативного компонентного складу. В даний час педагогічним співтовариством приділяється недостатня увага розробці критеріїв оцінки якості іншомовної освіти перекладачів з позиції компетентнісного підходу, що орієнтує освіту на формування системного набору різних компетенцій. У сучасних умовах практично відсутні дослідження, в яких вивчаються питання використання компетентнісного підходу до оцінки якості іншомовної освіти студентів-перекладачів.

Постановка завдання. Розкрити сутність поняття комунікативна компетенція перекладача, розглянути методи формування комунікативної компетенції майбутніх перекладачів, проаналізувати можливість використання компетентнісного підходу при оцінці якості іншомовної освіти.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі все більшу роль відіграє вміння людей взаємодіяти один з одним – від цього залежить ефективність роботи, рівень взаємовідносин. Нове соціальне замовлення суспільства, пов'язане зі зміцненням міжнародних відносин, знайшло відображення в сучасній освітній політиці. Воно орієнтовано на підготовку фахівців-перекладачів, які не тільки знають іноземну мову, а й активно використовують у своїй професійній діяльності навички комунікації.

Від сучасного перекладача сьогодні потрібні не тільки вміння працювати з різноманітною інформацією рідною та іноземною мовами, володіння навичками перекладу, а й вміння вільно спілкуватися в полікультурному просторі, навички міжкультурного спілкування, готовність ефективно вирішувати професійні завдання в різних комунікативних ситуаціях [7].

Зупинимось докладніше на знаннях, уміннях і способах дій, що складають комунікативну компетенцію перекладача.

Будь-яка комунікативна діяльність вимагає умінь соціальної взаємодії з партнерами по спілкуванню. Соціальний компонент діяльності перекладача проявляється як необхідність урахування соціальних ролей перекладача і клієнтів, професійної, релігійної, вікової, гендерної приналежності представників іншої культури. Спілкування перекладача з групою має бути диференційованим з урахуванням цих соціальних ролей, складу груп, тому що мовну поведінку обумовлено причинами зовнішнього, соціального порядку.

Етичний компонент професійної діяльності перекладача ґрунтується на доброзичливому ставленні до членів групи, наданні уваги всім

і кожному, прояві ввічливості у всіх ситуаціях спілкування, суворому слідуванню нормам етикету в формах ввічливості, культурі поведінки і зовнішнього вигляду, коректності питань і відповідей, стриманості в судженнях. У поведінці перекладача нічого не залишається непоміченим і неоціненим. Вивчення правил етикету, виявлення особливостей етикету різних країн, тренінгові методи дають можливість вироблення стійкої системи навичок поведінки з урахуванням вимог професійного етикету.

Організаційний компонент стосується чіткої організації процесу взаємодії, дотримання часових рамок на кожному етапі. Організаційний компонент в роботі перекладача передбачає його самодисципліну і організаторські здібності.

І, нарешті, рефлексивний компонент передбачає наявність у перекладача стійкою здатності до рефлексії, аналізу діяльності, процесів, що відбуваються в групі, помилок і досягнень для формування професійного досвіду і підвищення професійної майстерності.

Комунікативна компетенція, на думку Н. Ф. Родичева, включає в себе: практичні навички кооперативної поведінки, ведення переговорів, терпимість до індивідуальних відмінностей, вміння вступати в контакт з іншими людьми, які сповідують інший стиль спілкування, висловлювати свої бажання іншій людині, адекватно реагувати на її висловлювання, планувати спілкування, раціонально діяти в конфліктних ситуаціях, уникаючи руйнування ділових відносин, виявляючи здатність до незастосування насильства при розв'язанні проблем [8, с. 217].

Розглянувши існуючі дослідження, можна зробити висновок про те, що комунікативна компетенція фахівця-перекладача – це володіння необхідною компетенцією для ефективної взаємодії в конкретних ситуаціях, його вміння успішно вирішувати завдання, пов'язані з діалогічним міжособистісним і міжкультурним спілкуванням.

Відповідно до принципів комунікативного підходу до навчання, викладач використовує в навчальному процесі методи, які дозволяють моделювати ситуації, адекватні реальній комунікативній діяльності і спрямовані на те, щоб майбутній перекладач оволодів різними стилями спілкування і видами мовної діяльності.

Найбільш ефективними методами формування комунікативної компетенції перекладачів є навчальне аудіювання і рольова гра.

Навчальне аудіювання є як засобом навчання розумінню іноземної мови на слух, так і спосо-

бом формування важливих компонентів комунікативної компетенції, а саме соціокультурного і лінгвістичного.

Можливості рольової гри, яка спрямована на освоєння та демонстрацію різних стилів спілкування, полягають в наступному:

1. Рольову гру можна розцінювати як найточнішу модель спілкування, в ній, як в житті, переплітається вербальна і невербальна поведінка партнерів.

2. Рольова гра володіє великими можливостями мотиваційно-спонукального плану. Спілкування, як відомо, немислимо без мотиву.

3. Рольова гра сприяє виробленню механізмів узгодження інтересів суб'єктів взаємодії.

Необхідною умовою формування комунікативної компетенції майбутніх перекладачів є безперервна освіта, готовність до систематичного поповнення знань.

Комунікативна мовна компетенція може виступати одним з базисних критеріїв оцінки якості іншомовної освіти, характеризуючи готовність майбутніх перекладачів вирішувати завдання професійної діяльності, керуючись в процесі спілкування цінностями своєї та іншомовної культури.

Якість результату іншомовної освіти – це відповідність комунікативної компетенції вимогам соціального замовлення, закладеним в державних освітніх стандартах, потребам осіб, що навчаються, і роботодавців у розвитку особистості, її готовності до ефективного іншомовного спілкування.

Моніторинг якості дозволяє не тільки здійснювати постійний нагляд і контроль освітнього процесу, а й бачити динаміку розвитку у студентів комунікативної компетенції в цілому і окремих її компонентів зокрема. Комунікативно-компетентнісний аспект якості результатів іншомовної освіти, на відміну від традиційних екзаменаційних випробувань, орієнтованих на виявлення обсягу і якості засвоєних знань, передбачає пріоритетне

використання об'єктивних методів діагностики навчально-комунікативної діяльності студентів (бально-рейтингова система оцінки, тестування, спостереження, експертиза продуктів професійної діяльності, захист навчальних портфелів і ін.).

Таким чином, структура якості розвитку комунікативної компетенції студентів включає наступні складові: процесуальну (якість організаційного забезпечення, якість змісту іншомовної освіти, якість викладання, якість технологій навчання) і результуючу (якість комунікативної компетенції). Кінцевим результатом і показником якості іншомовної освіти є позитивна динаміка формування комунікативної компетенції студента, що дозволяє йому здійснювати продуктивну професійну діяльність в різних ситуаціях міжкультурного і ділового спілкування; її інтегрованість і змістовна структурованість з іншими ключовими компетенціями.

Висновки і пропозиції. Досвід навчання англійської мови студентів-перекладачів говорить про те, що в сучасних умовах глобальної професійної міжкультурної комунікації підготовка фахівця-професіонала, який вміє орієнтуватися в різноманітній перекладацькій інформації, неможлива без формування його комунікативної компетенції, яка об'єднує не тільки знання мови і сучасних теорій перекладу, а також знання загальнолюдських цінностей, уміння розуміти відмінності культур, позиції мовця і слухача в комунікації.

Таким чином, представляється необхідним включення в набір дисциплін навчального плану для підготовки перекладачів гуманітарної дисципліни, що дозволяє студенту оволодіти законами, механізмами і нормами комунікативної поведінки як рідного, так і іншокультурного соціуму.

Володіння комунікативною компетенцією можна розглядати як основний критерій оцінки якості іноземної мовної освіти студентів-перекладачів.

Список літератури:

1. Авсюкевич Ю. С. Методика навчання презентації англійською мовою студентів економічних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання: германські мови». К., 2009. 24 с.
2. Modern Language Learning, Teaching, Assessment // A Common European Framework of Reference / Council of Europe, Education Committee, 1998. Strasbourg.
3. Введенская Л. А., Павлова Л. Г. Риторика и культура речи. Ростов н/Д. : Феникс, 2010. 537 с.
4. Hymes D. On Communicative Competence. In J. B. Pride and J. Holmes (eds.), Sociolinguistics. Harmondsworth : Penguin, 1972. Pp. 269–293.
5. Canale M & Swain M. Theoretical basis of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied linguistics 1, 1980. Pp. 1–47.
6. J. A. Van Ek. Waystage: Council of Europe Conseil de L'Europe. Cambridge University Press, 1999. P. 120.

7. Межуєва І. Ю. Формування професійної компетенції за допомогою інтерактивних методів навчання. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Випуск № 4 (80) квітень 2020. С. 601–604.

8. Родичев Н. Ф. Профорієнтаційно значима компетентність старшокласника [Електронний ресурс]. *Інтернет-журнал «Ейдос»*. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-17.htm>

**Mezhyeva I. Yu. COMMUNICATIVE COMPETENCE
AS THE BASIC CRITERION FOR EVALUATION
OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION QUALITY OF STUDENT INTERPRETERS**

This article analyzes the concept of communicative competence as an indicator of evaluating foreign language education quality of interpreter students. Modern approaches and interpretations of communicative competence are considered. The definition of competence has been clarified. The knowledge and skills constituting the communicative competence of the future interpreter are considered. The peculiarities of the communicative competence formation are revealed. It is concluded that the communicative competence level is the indicator of the foreign language education quality. The author draws attention to the need for interpreter students to master the laws, mechanisms and norms of communicative behavior. The processes of globalization and integration have markedly increased the importance of learning foreign languages at the university; accordingly, the requirements for the level and quality of foreign language education have grown. In the context of the sustained diversification of higher education systems, pedagogical society is increasingly concerned about the programmes quality of foreign language teaching offered to student interpreters. However, efforts undertaken by the scientists and linguists to update the quality of foreign language education are still not enough. New approaches, including communicative and competence approaches, should be more widely used. This article analyzes the communicative competence as an indicator of evaluating foreign language education quality of student interpreters. The principle of communicativeness is at present the fundamental methodological principle in teaching a foreign language and cultural customs of the given society. The success of an interpreter depends on his professional competence, which primarily means his communicative competence, which is currently being given insufficient attention in the process of professional training of students. The relevance of this work is due to the fact that the possibility of using a competence approach for evaluation of foreign language education quality of student interpreters is not fully explored, the methods for the development of communicative qualities and skills necessary for their future professional activities remains insufficiently developed. The purpose of this article is to reveal the essence of the term “communicative competence of student interpreters”, to consider the methods of the future interpreters’ communicative competence formation, to analyze the possibility of using a competence approach for evaluation the quality of foreign language education. Modern approaches and interpretations of communicative competence are considered. The definition of competence has been clarified. The knowledge and skills constituting the communicative competence of the future interpreter are considered. The peculiarities of the communicative competence formation are revealed. It is concluded that the communicative competence level is the indicator of the foreign language education quality. The author draws attention to the need for student interpreters to master the laws, mechanisms and norms of communicative behavior.

Key words: *communicative competence, quality of education, foreign language education, criteria, interpreter.*